

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

## نقش زن در تبیین ابعاد قوامیت مرد از منظر اسلام

رقیه رفیعی<sup>1</sup>

---

1- طلبه سطح دو (کارشناسی) حوزه علمیه زینبیه خواهران رشت

## چکیده

یکی از مسائل اساسی و مهم در نهاد خانواده مسئله ی سرپرستی مرد است که در آیه 34 سوره مبارکه ی نساء با توجه به اینکه مباحث مربوط به قوامیت مرد برای زن و نیز راهکارهای مواجهه با بحران های زناشویی در آن مطرح شده است؛ مورد توجه مفسران و عالمان بوده است، گرچه در مورد مفهوم و محدوده ی آن اتفاق نظر وجود ندارد، اما با تعمق در آیات وحی و بررسی مبانی عقلی و نقلی قوامیت مرد بر زن، می توان دریافت که ریاست و سرپرستی در خانواده، پذیرفتن مسئولیت، مراقبت از همسر و فرزندان و توجه و رسیدگی به امور آنان در جهت تامین مصلحت و سعادت خانواده که به تناسب ویژگیها و توانایی های فطری و طبیعی مرد بر دوش او نهاده است که این نوشتار به شکل کتابخانه ای (توصیفی-تحلیلی) نگارش شده؛ به مبانی و ادله ی قوامیت مرد بر زن از دیدگاه قرآن و حدیث پرداخته است. البته فرهنگ قرآنی با هرگونه ظلم و ستم مخالف است و هرگز به دنبال آن نیست که زن و شوهر، همچون دو مدعی مقابل یکدیگر قرار گیرند و خواهان حق و حقوق خود باشند، بلکه آموزه های اخلاقی، همچون مودت و گذشت و معاشرت به معروف همواره محوریت دارند، از این رو ریاستی که وجود آن برای دوام و انتظام بخشیدن به نظام خانواده لازم و ضروری است، در نهایت باعث شکل گیری خانواده سالم و سعادت مند می شود.

واژگان کلیدی : زن، قیومیت، کرامت، مرد.

## مقدمه

در تفکر اسلامی و مبادی اعتقادی آن، انسان شناسی نوین و نگرش تازه، نسبت به زن و مرد دیده می شود. در این اندیشه به طور رسمی برابری زن و مرد در برابر خدا آمده است و اینکه آن دو از یک جنس، برای آرامش، تکمیل و تکامل هم آفریده شده اند.<sup>1</sup> چنان که در قرآن آمده: «...إِنَّكَرَ مَكُمُ عِنْدَ اللَّهِ أَنْفِيَكُمْ ... گرامی ترین شما، باتقوا ترین شماست.»<sup>2</sup>

در اسلام زن در عرصه های مختلف اجتماعی از مرد عقب تر نیست و همواره استقلال اراده و عمل خود را از دست نمی دهد. برخی از مفسران، عمدتاً با استناد به آیه 34 سوره نساء، نقص دینی و فکری زن را دلیلی بر فضیلت و برتری مرد بر زن برشمرده اند.

شایسته است خاطرنشان گردد، استفاده ابزاری از زن در جهان امروز و برابری حقوقش با مرد از طرف نظریه پردازان فمینیستی مطرح شده است و این مسئله بسیار حائز اهمیت می باشد که در این پژوهش سعی می شود این موضوع مورد بررسی قرار گیرد.<sup>3</sup>

منابع زیادی در زمینه مسائل زن و مرد مطرح شده است و آنرا مورد بررسی قرار داده اند از جمله کتاب حقوق زن در اسلام نوشته ی مرتضی مطهری که ایشان در فرازی اینگونه می نویسد: «قانون خلقت، زن و مرد را طالب و علاقه مند به یکدیگر قرار داده است اما نه از نوع علاقه ای که به اشیاء دارند.»<sup>4</sup>

با توجه به همه دغدغه مندی در راستای مسئله ی تفاوت های زن و مرد، این تحقیق در صدد بررسی و پاسخگویی به سوالات در زمینه ی نقش و جایگاه زن نسبت به قوامیت مرد و ارتباط سرپرستی مرد با کرامت زن و چگونگی پذیرش قوامیت مرد توسط زن و دامنه ی ابعاد آن می باشد.

---

1-علائی رحمانی، بررسی تحلیلی قوامیت در آیه (الرجال قوامون علی النساء)، ص 1

2-حُجرات: 13

3-علائی رحمانی، همان

4-مطهری، نظام حقوق زن در اسلام، ص 168

## مفهوم شناسی

مناسب است، قبل از شروع، مفاهیم، زن، قوامیت، کرامت و مرد که در این مقاله نقش ویژه دارند، مورد بررسی قرار گیرند؛ تا گستره‌ی مفهومی و مصداقی هر یک معلوم شود.<sup>1</sup>

## زن

زن از نظر آفرینش و تکوین، موجودی لطیف و مورد توجه است، لذا باید تحت حفاظت و مراقبت قرار گیرد.

زن از نظر لغوی: «مادینه انسان، بشر ماده، امرأه، جفت مرد، همسر مرد، زوجه»<sup>2</sup> و در اصطلاح یک انسان بالغ ماده است. عموماً دختری را که دوران بلوغ و نوجوانی خود را تمام کرده است.

## قوامیت

قوام و قیام، از قیّم و صفت مبالغه آن است و قیّم نیز به معنای کسی است، که تدبیر امور دیگری را در دست دارد، لغت دانان معتقدند که واژه قوم تنها به معنای حاکمیت و ولایت نیست بلکه به معنای اصلاح، کفالت و نگهداری نیز به کار می رود.

«گاهی واژه قیام به معنای ملازم و محافظ است.»<sup>3</sup>

## کرامت

الْكَرَامَةُ: کرامت و بزرگواری، امر خارق العاده‌ای که از غیر پیامبر و امام سر می زند. «كُرْمًا وَ كُرْمَةً كَرَمَةً وَ كُرْمًا مَانًا وَ كَرَمَةً عَيْنٍ لَكَ»: بزرگواری از آن توست، کرام و کُرمًا و کریم به هر چیز ارزنده گفته می شود.»<sup>4</sup>

کرامت ارزشی، عنوانی است که در ادبیات اخلاق اسلامی برای تلاش انسان به منظور ارتقا از وضع

---

1- میرخلیلی، میرخلیلی، کرمی؛ قوامیت شوهر بر زن از دیدگاه قرآن و حدیث، ص 5

2- معین، فرهنگ معین، ج 2، ص 229

3- علایی رحمانی، همان، ص 2

4- البستانی، منجدالطلاب، ص 572

موجود و حرکت به سمت مطلوب و دستیابی به اهداف متعالی وضع شده است.<sup>1</sup>

حرکت در مسیر کرامت ارزشی، دایره گسترده و مراتب بسیاری دارد؛ به طوری که همه ی ابعاد وجودی انسان، اعم از شناختی، عاطفی و رفتاری و مراتب فراوان رشد و کمال جهت رسیدن به قله ی والای انسانیت و گذر از مرتبه فرشتگان را در بر می گیرد. برخی از صاحب نظران، این مرتبه ی بلند کرامت را خلافت الهی نامیده اند.<sup>2</sup>

## مرد

مرد از نظر لغوی: «جنس نرینه از انسان؛ رجل، شوهر، زوج، ملازم، گماشته»<sup>3</sup>

مرد یک انسان بالغ نر است. عموماً پسری را که دوران بلوغ و نوجوانی خود را تمام کرده است؛ به مرد دارای فرزند، پدر گویند.

---

1-قاسمی، حق شناس، اخلاق فردی، ص 11

2-همان، ص 12

3-معین، همان، ج 3، ص 273

محیط اندیشه و زندگی مردان بیرون رود. هر یک از زن و مرد، در ایجاد نهاد خانواده و تثبیت و تحکیم آن همچون دو انسان اندیشمند و آزاد، عضو مؤثر، صاحب نقش، دارای اراده و اختیار و استقلال هستند و حس مسئولیت و تعهد را به تدریج پدید می آورند و مرد را به یقین و باور آن تعهدات آشنا می کند و سرپرستی و مدیریت را در مدار کوچکی به او آموزش می دهد.

حسن سلوک و رفتار شایسته ی مرد، بر پایه ی مودت و رحمت، اساسی ترین عامل در تأثیر پذیری همسر می باشد و آن که سایه الفت قرین با حسن نیت از سوی مرد بر فضای زندگی سایه گسترانیده و تمامی اعضای خانواده از او تأثیر می پذیرند.<sup>1</sup>

## نتیجه

---

2-علائی رحمانی، همان، ص 23

مسئله ی قوامیت مرد یکی از موضوعات چالش برانگیز و حائز اهمیت است که در این مقاله سعی شد که ابعادش با توجه به آیه 34 سوره ی مبارکه ی نساء و روایات مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد و نتایجی که از آن حاصل شد به قرار زیر است :

1- منظور از قوامیت؛ تنها قوامیت مرد بر زن در خانواده و به اعتبار رابطه ی زوجیت است.

2- قوامیت مرد، معلول دو عامل فضل و انفاق است و این دو عامل، جدا از یکدیگر موجب قوامیت نخواهند بود که اطاعت زن را به دنبال دارد. بنابراین مرد نسبت به زنی که همسر او نیست، قوامیت ندارد؛ زیرا که هزینه ی زندگی او را نمی پردازد.

3- ریاست و قوامیت مرد بر زن در خانواده، مصلحت زن را فراهم می کند و به هیچ وجه به کرامت وی لطمه ای وارد نمی سازد. و در جهت حمایت، کاراندیشی و سرپرستی زن و مسئولیتی برای تشخیص و رعایت مصالح اوست و زمینه ساز برتری جویی و سلطه طلبی و امتیاز مرد محسوب نمی شود.

4- قوامیت ملازم با تکالیف اخلاقی از جمله رفتار بر اساس قسط، رعایت اصل معروف، رعایت حدود، عفو و گذشت و ... از سوی مرد به زن است.

5- مطرح کردن تشابه حقوق زن و مرد که به اشتباه به نام (تساوی حقوق) رواج یافته است و با این باور سطحی، همراه گشته که زن و مرد به علت تشابه در استعدادها و نیازها باید در تمام حقوق و تکالیف برابر باشند، امری غیر منطقی و مخالف موازین عدالت و مقتضای فطرت و طبیعت انسانی است.

6- توجیه ریاست مرد با این عقیده که خداوند مرد را در خلقت بر زن برتری داده و عقل و خرد او را فزونی بخشیده است، جای تأمل دارد.

## فهرست منابع

- قرآن کریم؛ ترجمه: مهدی الهی قمشه ای

- نهج البلاغه؛ ترجمه: محمد دشتی

## کتب فارسی

1- بستان(نجفی)، حسین، خانواده در اسلام، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ چهارم، 1397ه،ش.

2-جوادى آملی، عبدالله، زن در آئینه جلال و جمال، قم:مرکز نشر اسراء، چاپ شانزدهم، 1386ه،ش.

3-علاسوند، فریبا، زن در اسلام، قم: مرکز نشر هاجر، چاپ: اول، 1400 ه،ش.

4-قاسمی، میثم؛ حق شناس، حمیدرضا، اخلاق فردی، قم: مرکز نشر هاجر، چاپ اول، 1397 ه،ش.

5-مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، تهران: انتشارات صدرا، چاپ چهل وچهارم، 1385 ه،ش.

6-معین، محمد، فرهنگ معین، ج2، ج3، تهران: انتشارات نامن، چاپ سوم، 1389 ه،ش.

## کتب عربی

1-البستانی، فواد افرام، منجدالطلاب، ترجمه: محمد بندر ریگی (محدث)، تهران: انتشارات اسلامی، چاپ سوم، 1394 ه،ش.

2-حرعاملی، محمد بن حسن، تفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، ج14، ج15، ج20، قم: مؤسسه آل البیت، چاپ هفتم، 1409 ه،ق.

3- طباطبائی، محمد حسین، **المیزان فی تفسیر القرآن**، ج 2، ج 4، ترجمه: سید محمد باقر موسوی همدانی، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ هشتم، 1368 ه.ش

4- طبرسی، فضل بن حسن، **مجمع البیان**، ج 3، ترجمه: احمد بهشتی، تهران، انتشارات فراهانی، چاپ اول، 1359 ه.ش.

5- فخرالرازی، محمد بن عمر، **تفسیر کبیر مفاتیح الغیب**، ج 10، ترجمه: علی اصغر حلبی، تهران، انتشارات اساطیر، چاپ پنجم، 1379 ه.ش

## مقالات

1- سجادی، سید ابراهیم، «**قوامیت مردان بر زنان در خانواده**»، نشریه پژوهش های قرآنی، شماره 39، سال انتشار 1376

2- علایی رحمانی، فاطمه، «**بررسی تحلیلی قوامیت در آیه (الرجال قوامون على النساء)**»، نشریه تحقیقات علوم قرآن و حدیث، شماره یک، سال انتشار 1389

3- میرجلیلی، علی محمد؛ میرخلیلی، سید احمد؛ کرمی، بهاره، «**قوامیت شوهر بر زن از دیدگاه قرآن و حدیث**»، دوفصلنامه علمی پژوهشی کتاب قیم، شماره یازدهم، سال چهارم.

## سایت ها

۱- [www.ensani.ir](http://www.ensani.ir)

۲- [www.sid.ir](http://www.sid.ir)

۳- [www.ghbook.ir](http://www.ghbook.ir)

۴- [www.gisoom.com](http://www.gisoom.com)

۵- [www.noormags.ir](http://www.noormags.ir)

## **نرم افزارها**

1-نرم افزار کتاب خوان

2-نرم افزار Noormags

3-نرم افزار PDF Viewer